

РЕЗНИКОВ Олексій

 <https://orcid.org/0009-0002-1723-886X>

аспірант кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного
університету

вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
o.rieznikov@knute.edu.ua

RIEZNIKOV Oleksii

 <https://orcid.org/0009-0002-1723-886X>

Postgraduate Student
at the Department of International,
Civil and Commercial Law
State University of Trade and Economics

19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine
o.rieznikov@knute.edu.ua

СУСПІЛЬНИЙ ІНТЕРЕС У ВИКРИВАННІ: ЄВРОПЕЙСЬКА СУДОВА ПРАКТИКА

Присвячено комплексному дослідженню правової категорії "суспільний інтерес" як фундаментального критерію захисту викривачів крізь призму судової практики Великої Британії та Європейського суду з прав людини. Робота є частиною дисертаційного дослідження автора на тему "Правове забезпечення викривання інформації про протиправну поведінку в сфері ІТ". Проаналізовано теоретичні підходи українських науковців та правові висновки Верховного Суду щодо визначення суспільного інтересу як оціночного поняття. Досліджено ключові прецеденти англійського права (*Chesterton Global Ltd, Dobbie v Felton*), рішення Європейського суду з прав людини (*Guja v. Moldova, Halet v. Luxembourg, Hrachya Harutyunyan v. Armenia*), що розширили межі захисту викривачів. Висувається теза про те, що для ефективного функціонування інституту викривання в Україні необхідне впровадження багатofакторного тесту оцінки суспільного інтересу, який базується на об'єктивній обґрунтованості переконань викривача та соціальної значущості розкритої інформації.

Ключові слова: викривач, суспільний інтерес, прецедентне право, сфера ІТ, обов'язок лояльності, комерційна таємниця.

PUBLIC INTEREST IN WHISTLEBLOWING: EUROPEAN CASE LAW

The article is devoted to a comprehensive study of the legal category of "public interest" as a fundamental criterion for whistleblower protection through the prism of the judicial practice of the United Kingdom and the European Court of Human Rights. The work is part of the author's dissertation research on the topic "Legal support for whistleblowing of illegal behaviour in the IT sphere". The theoretical approaches of Ukrainian scholars and the legal conclusions of the Supreme Court regarding the definition of public interest as an evaluative concept have been analysed. The key English common law precedents (*Chesterton Global Ltd, Dobbie v Felton*), and judgments of the European Court of Human Rights (*Guja v. Moldova, Halet v. Luxembourg, Hrachya Harutyunyan v. Armenia*), which expanded the boundaries of whistleblower protection, have been examined. The thesis is put forward that for the effective functioning of the whistleblowing institution in Ukraine, it is necessary to implement a multi-factor test for assessing the public interest, which is based on the objective reasonableness of the whistleblower's beliefs and the social significance of the disclosed information.

Keywords: whistleblower, public interest, case law, IT sphere, duty of loyalty, trade secret.

Вступ

Сучасний етап розвитку правової доктрини України характеризується активним пошуком оптимізації механізмів захисту викривачів, поширення такого захисту не тільки на викривачів корупції, а й на ширше коло осіб, які повідомляють про суспільно небезпечні порушення. Ця стаття є складовою частиною результатів дослідження, що виконується автором у межах дисертаційної роботи на тему "Правове забезпечення викривання інформації про протиправну поведінку в сфері ІТ", що зумовлює необхідність ґрунтовного аналізу категорії

"суспільний інтерес" як правового базису викривання. Поняттю суспільного (публічного) інтересу у праві, його змістовному наповненню та розмежуванню з приватним інтересом присвячено велику кількість наукових праць, починаючи з філософських трактатів античності та закінчуючи сучасними розвідками українських науковців. У вітчизняній юридичній науці фундаментальні аспекти публічного інтересу досліджували такі вчені, як Я. Берназюк, В. Галунько, Е. Дмитренко, М. Самбор, І. Спасибо-Фатєєва та інші.

Питання спрямованості викривання в інтересах суспільства є предметом дискусій у працях О. Броневицької, О. Косиці, О. Нестеренко, О. Шостко. Дослідники однак в тому, що викривач діє не у власних інтересах, а виступає суб'єктом, що сприяє забезпеченню законності та правопорядку. Ґрунтуючись на сучасному академічному розумінні, вагомий внесок у визначення цієї категорії зробив і Верховний Суд. Згідно з правовим висновком, який сформулював Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду України у постанові від 2 грудня 2021 року у справі № 320/10736/20, суспільний інтерес є оціночним поняттям, що охоплює широке і водночас чітко не визначене коло законних та таких, що ґрунтуються на моральних засадах, інтересів, які складають певну сукупність приватних інтересів або важливі для значної кількості фізичних і юридичних осіб потреби та відповідно до законодавчо встановленої компетенції забезпечуються суб'єктами владних повноважень (Верховний Суд України, 2021, 2 грудня, п. 37). Така гнучкість дефініції дозволяє судам адаптувати правові норми до мінливих соціальних умов, що є критично важливим для динамічної сфери ІТ.

У контексті міжнародного досвіду та етико-правового обґрунтування викривання неможливо оминати увагою західних дослідників, чії праці фокусуються на практичній реалізації інституту викривання. Зокрема, вбачається слушною позиція сучасного голландського дослідника *Erik Boot* (2019, p. 19), який аналізує викривання через призму конфлікту обов'язків і обґрунтовує, що обов'язок працівника не розголошувати секретну інформацію не може превалювати над суспільним інтересом у випадках, коли йдеться про запобігання значній шкоді, підкреслюючи, що суспільний інтерес є тим фактором, який легітимізує розкриття конфіденційної інформації, перетворюючи його з порушення обов'язку на соціально корисну дію.

Водночас у сфері ІТ, де правопорушення часто пов'язані з використанням даних, що становлять комерційну цінність, виникає гостра колізія між викриванням і режимом комерційної таємниці. Слід погодитися з Ленго (2024, с. 208) щодо важливості забезпечення такого рівня правової регламентації, за якого інструменти захисту інтелектуальної власності не використовувалися б для приховування протиправних дій. Для ІТ-сектору, де межа між приватним інтересом

у режимі захищеності інформації та публічною безпекою часто є розмитотою, пошук балансу між цими інтересами є першочерговим завданням.

Зарубіжна судова практика, зокрема Великої Британії, демонструє тривалу еволюцію тлумачення критерію "*public interest*". Прийнятий у 1998 році Закон "Про розкриття інформації в суспільних інтересах" (*Public Interest Disclosure Act 1998*, 1998) заклав підвалини для формування прецедентів, що деталізують умови надання захисту викривачам. Англійські суди, розглядаючи справи про розкриття інформації, дедалі частіше відходять від формальних обмежень, орієнтуючись на об'єктивну значущість інформації для громади. Аналогічний підхід демонструє Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), у практиці якого критерій суспільного інтересу є центральним при оцінці втручання у свободу вираження поглядів за ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ або Конвенція).

Метою цієї статті є комплексне дослідження судової практики Великої Британії та ЄСПЛ щодо визначення параметрів суспільного інтересу. Автор прагне сформулювати рекомендації щодо вдосконалення правового забезпечення викривання інформації про протиправну поведінку, зокрема у специфічних умовах ІТ-індустрії. Дослідження світового досвіду дозволить глибше розкрити зміст "оціночного поняття" суспільного інтересу та виокремити чіткі маркери, які слугуватимуть надійним захистом для майбутніх викривачів.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що запровадження багатofакторного критерію оцінки суспільного інтересу, запозиченого з передових світових практик, зокрема Великої Британії та ЄСПЛ, дозволить нівелювати правову невизначеність у захисті викривачів у сфері ІТ.

Для перевірки гіпотези використано методи порівняльно-правового аналізу, системно-структурний метод та метод аналізу судових прецедентів.

1. Суспільний інтерес у викриванні: прецедентне право Великої Британії

Законодавство Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії в контексті викривання оперує поняттям "*public interest disclosure*" (розкриття інформації, яка має суспільний інтерес), що вже з самої назви розкриває змістову пов'язаність викривання із суспільним інтересом. Законом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії "Про розкриття інформації в суспільних інтересах" (*Public Interest Disclosure Act 1998*, 1998) доповнено Закон про трудові права (*Employment Rights Act 1996*) розділом IV-А, ч. 1 ст. 43В якого визначає, що, розкриттям інформації в інтересах суспільства є розкриття інформації, що, за обґрунтованим переконанням працівника, який його здійснює в суспільних інтересах, вказує на злочин, невиконання зобов'язань, помилку у правосудді, загрозу здоров'ю чи безпеці будь-

якої особи, діяння, які наносять шкоду довкіллю, будь-яку іншу інформацію, яка стосується викладеного вище та була свідомо прихована (*Public Interest Disclosure Act 1998, 1998, art. 43B*).

Отже, саме розкриття інформації в інтересах суспільства є однією з підстав для захисту викривачів, зокрема й судового, за законодавством Великої Британії. Норма ч. 1 ст. 43B Закону *Public Interest Disclosure Act 1998* знайшла своє відображення в англійському прецедентному праві.

У 2017 р. Апеляційний суд Англії та Уельсу у справі *Chesterton Global Ltd & Anor v Nurmohamed & Anor* (далі – справа *Chesterton*) вперше здійснив тлумачення викривання, здійсненого в інтересах суспільства. Суд виснував, що сам факт того, що щось відповідає приватним інтересам працівника, не виключає того, що це також відповідає суспільним інтересам, і зазначив, що питання не в тому, чи вважає суд, який розглядає справу, що розкриття інформації відповідає суспільним інтересам, а в тому, чи вважав так викривач і чи було це переконання об'єктивно обґрунтованим на час здійснення розкриття. Крім того, на думку суду, переконання в суспільних інтересах не обов'язково має бути переважним мотивом для розкриття інформації або навіть частиною мотивації працівника (*Chesterton Global Ltd & Anor v Nurmohamed & Anor, 2017, par. 29, 30, 36*).

Апеляційний суд також погодився із запропонованим стороною позивача чотирискладовим тестом для визначення, чи здійснюється викривання в суспільних інтересах, і розкрив його зміст у п. 34 рішення. Так, на думку суду, трибунал при вирішенні питання, чи в суспільних інтересах діє викривач, повинен взяти до уваги: кількість осіб у групі, чийм інтересам слугувало розкриття інформації. Якщо розкриття інформації відбувається в контексті приватного трудового спору, проте зачіпає інтереси багатьох інших працівників, таке розкриття буде в суспільних інтересах тільки зважаючи на кількість осіб, яких воно зачіпає; характер порушених інтересів та ступінь, до якого на них впливає розкриття правопорушення. Розкриття інформації про правопорушення, що зачіпає дуже важливий інтерес, як вбачається, більшою мірою відповідатиме суспільним інтересам, ніж розкриття інформації про незначне правопорушення; характер розкритого правопорушення. Розкриття інформації про навмисне правопорушення, ймовірно відповідатиме суспільним інтересам, ніж розкриття інформації про ненавмисне правопорушення, яке торкнулося такої ж кількості людей; особу ймовірного правопорушника. Чим більший або помітніший правопорушник (з точки зору розміру його відповідної спільноти, тобто персоналу, клієнтів та постачальників), тим очевидніше, що розкриття інформації про його діяльність має стосуватися суспільних інтересів (*Chesterton Global Ltd & Anor v Nurmohamed & Anor, 2017, par. 34*).

У справі *Chesterton* суд виснував, що розкриття було здійснене у суспільних інтересах, оскільки правопорушення було навмисним, масштабним, вплинуло на фінансову звітність і його скоїв значний та відомий бізнес у сфері нерухомості (*Chesterton Global Ltd & Anor v Nurmohamed & Anor*, 2017, par. 38).

Рішення Апеляційного суду Англії та Уельсу у справі *Chesterton* стало прецедентним, використовується англійськими судами та знайшло своє логічне продовження у справах *Okwu v The Shrewsbury & Rise Community Action* (*Miss G Okwu v Rise Community Action (a company Limited by guarantee)*, 2019), *Ibrahim v HCA International Ltd* (*Samir Ibrahim v HCA International Limited*, 2019) та *Dobbie v Felton t/a Feltons Solicitors* (*Dobbie v Felton t/a Feltons Solicitors*, 2020).

У рішенні у справі *Dobbie v Felton t/a Feltons Solicitors* суддя Апеляційного трибуналу з трудових спорів Сполученого Королівства детально проаналізував і виділив десять висновків із рішення Апеляційного суду у справі *Chesterton*, про що зазначив у п. 27 рішення у справі, зокрема, що не є суттєвими причини, чому працівник вважає, що розкриття інформації здійснюється в суспільних інтересах; справжнє (і обґрунтоване) переконання, що розкриття інформації відповідає суспільним інтересам, не обов'язково має бути переважним мотивом для здійснення розкриття; розкриття інформації, яке було зроблено з обґрунтованою впевненістю, що воно відповідає суспільним інтересам, тим не менш, може бути зроблено недобросовісно; законодавчий критерій того, що є "в суспільних інтересах", не піддається абсолютним правилам; суттєва відмінність полягає між розкриттям інформації, яке служить приватним або особистим інтересам працівника, який розкриває інформацію, та тим, що служить ширшим інтересам; трибунали мають застосовувати чотирискладовий тест; якщо розкриття інформації стосується порушення власного трудового договору працівника (або якогось іншого питання згідно з розділом 43B(1), де відповідний інтерес має особистий характер), проте можуть бути особливості справи, які роблять обґрунтованим вважати розкриття інформації таким, що цікавить громадськість (*Dobbie v Felton t/a Feltons Solicitors*, 2020, par. 27).

Крім зазначених висновків, у п. 28 рішення суддя навів власні зауваження, з якими автор погоджується та вважає цікавими з огляду на проведені дослідження, зокрема, що питання, яке становить суспільний інтерес, не обов'язково є тим самим, що й те, що цікавить громадськість; громадськість може й не бути зацікавлена в розкриттях інформації, які робляться в суспільних інтересах, оскільки можуть бути теми, про які більшість людей воліли б не знати, але які, тим не менш, є питаннями суспільного інтересу; розкриття інформації може бути зроблено в суспільних інтересах, хоча громадськість ніколи не дізнається, що розкриття було зроблено, оскільки більшість розкриттів інформації спочатку робляться роботодавцю, як це заохочує закон;

розкриття інформації може бути зроблене в суспільних інтересах, навіть якщо воно стосується конкретного інциденту без будь-якої ймовірності повторення; для визначення, чи розкриття здійснене у суспільних інтересах, трибунал повинен дослідити мету прийняття законотворцем відповідної норми закону (*Dobbie v Felton t/a Feltons Solicitors*, 2020, *par.* 28).

2. Суспільний інтерес у викриванні: практика Європейського суду з прав людини

У практиці ЄСПЛ суспільний інтерес використовується як центральна категорія, що дозволяє зрозуміти межі допустимого втручання держави у права і свободи, гарантовані Конвенцією. ЄСПЛ не дає універсального визначення цього поняття, проте в численних рішеннях він роз'яснює, що під суспільним інтересом мається на увазі інтерес широкого суспільства або його значної частини в отриманні певної інформації, забезпеченні належного врядування, охороні демократичних процесів, безпеки, здоров'я, правопорядку та інших легітимних цілей.

Кожна справа, що стосується обмеження прав на приватність, свободу слова, власність чи інші конвенційні гарантії, розглядається ЄСПЛ через призму балансу між потребами демократичного суспільства та правами індивіда. Держава завжди повинна обґрунтовувати втручання, і саме суспільний інтерес виступає ключовим критерієм, який дозволяє виправдати такі дії за умови, що вони є пропорційними, законними та необхідними в демократичному суспільстві.

У п. 74 рішення від 12 лютого 2008 року у справі "Гужа проти Молдови" Велика Палата (далі – ВП) ЄСПЛ зазначила, що, визначаючи пропорційність втручання у свободу вираження поглядів, суд повинен брати до уваги низку інших чинників, зокрема і насамперед особлива увага має приділятися суспільному інтересу, якого стосується розголошена інформація; у демократичній системі дії чи бездіяльність уряду повинні підлягати прискіпливому контролю не лише з боку законодавчих та судових органів, але й засобів масової інформації та суспільної думки; інтерес, який громадськість може мати в отриманні певної інформації, може інколи бути таким сильним, що він переважає навіть покладений законом обов'язок конфіденційності (*Guja v. Moldova*, 2008, *par.* 74).

У п. 69–79 згаданого рішення ВП ЄСПЛ визначила шість факторів (критеріїв), за яких викривачу повинен бути наданий захист від переслідування і які повинні використовуватися для оцінки того, чи порушує дисциплінарне стягнення роботодавця проти викривача ст. 10 (свобода вираження поглядів) Європейської конвенції з прав людини.

Ці фактори (критерії) збалансовують інтерес громадськості до розкриття інформації з правами роботодавця, зосереджуючись на методі повідомлення викривачем, достовірності інформації, суспільних

інтересах, потенційній шкоді, добросовісності та суворості санкції. Також їх метою є допомога судам вирішити, чи є звільнення або інше накладення санкцій на викривача необхідним обмеженням свободи слова в демократичному суспільстві, забезпечуючи захист тих, хто викриває правопорушення, одночасно запобігаючи зловживанням.

Серед таких факторів (критеріїв) ВП ЄСПЛ виділила:

1. Канал розкриття інформації: чи викривач спочатку повідомив внутрішньо (керівникам/компетентним органам) чи зовні (громадськості)? Розкриття інформації, як правило, має бути спочатку внутрішнім, якщо це не є явно непрактичним (*Guja v. Moldova*, 2008, par. 73).

2. Автентичність: чи була розкрита інформація точною та правдивою (*Guja v. Moldova*, 2008, par. 75).

3. Суспільний інтерес: чи існував справжній суспільний інтерес у розкритті інформації (*Guja v. Moldova*, 2008, par. 74).

4. Зважування шкоди та користі: чи переважувала суспільна користь від розкриття інформації шкоду, завдану роботодавцю або іншій особі (*Guja v. Moldova*, 2008, par. 76).

5. Добросовісність (мотив викривача): чи діяв викривач добросовісно, а не зі зловмисних чи особистих мотивів (*Guja v. Moldova*, 2008, par. 77).

6. Суворість покарання: чи було покарання, накладене на викривача, пропорційним правопорушенню, враховуючи контекст (*Guja v. Moldova*, 2008, par. 78).

У згаданому рішенні ВП ЄСПЛ зазначила, що в демократичному суспільстві як суди, так і слідчі органи повинні залишатися вільними від політичного тиску (*Guja v. Moldova*, 2008, par. 86); розголошені Якобом Гужею листи стосувалися таких питань, як розподіл влад, неналежна поведінка політика високого рівня та ставлення уряду до жорсткого поводження з боку поліції, що безсумнівно є дуже важливими темами в демократичному суспільстві, про які громадськість має правомірний інтерес бути поінформованою і які належать до кола питань політичного обговорення (*Guja v. Moldova*, 2008, par. 88); суспільний інтерес в отриманні інформації про викриття неналежного впливу та порушень всередині Генеральної прокуратури є настільки важливим у демократичному суспільстві, що він переважав інтерес у підтриманні суспільної довіри до Генеральної прокуратури, а також, що вільне обговорення тем суспільної важливості є необхідним для демократії і слід зважати на надзвичайну важливість неперешкоджання громадськості у висловленні думок з таких питань (*Guja v. Moldova*, 2008, par. 91).

Зважаючи на встановлені обставини справи, важливість права на свободу вираження поглядів з питань загального інтересу, право державних службовців та інших працівників повідомляти про незаконну поведінку і порушення за місцем їхньої роботи, обов'язки та відповідальність

працівників по відношенню до своїх роботодавців та право роботодавців управляти своїм штатом, а також зваживши інші різні інтереси, що зачіпалися у згаданій справі, ВП ЄСПЛ висувала, що втручання у право заявника на свободу вираження поглядів, зокрема його право поширювати інформацію, не було "необхідним у демократичному суспільстві", і, відповідно, мало місце порушення ст. 10 Конвенції (*Guja v. Moldova*, 2008, *par.* 97).

Рішення у справі "Гужа проти Молдови" знайшло своє продовження у рішеннях ЄСПЛ у справах "Гайніш проти Німеччини" (*Heinisch v. Germany*, заява № 28274/08), "Марченко проти України" (*Marchenko v. Ukraine*, заява № 4063/04), "Штолль проти Швейцарії" (*Stoll v. Switzerland*, заява № 69698/01), "Горайнова проти України" (*Goryunova v. Ukraine*, заява № 41752/09) тощо (*Factsheet – Whistleblowers and freedom to impart and to receive information*, 2024).

Останніми правовими позиціями ЄСПЛ щодо питання суспільного інтересу у викриванні є рішення у справах "Але проти Люксембургу" (*Halet v. Luxembourg*, заява № 21884/18) та "Грача Харутунян проти Armenії" (*Hrachya Harutyunyan v. Armenia*, заява № 15028/16).

У рішенні від 14 лютого 2023 року у справі "Але проти Люксембургу" ВП ЄСПЛ переглянула, підтвердила та дала уточнення критеріям "Гужа проти Молдови" з урахуванням прецедентного права ЄСПЛ, що було напрацьоване з 2008 року, та змін у європейському законодавстві, зокрема прийняття Директиви 2019/1937 Європейського парламенту і ради ЄС від 23.10.2019 "Про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства союзу", а саме:

- у загальному контексті справ, що стосуються ст. 10 ЄКПЛ, інтерес, який громадськість може мати до певної інформації, може бути настільки сильним, що переважає навіть юридично встановлений обов'язок конфіденційності. За висновком суду у справі факт надання публічного доступу до офіційних документів, включно з податковими даними, мав на меті забезпечити доступність інформації з метою обговорення питань, що становлять суспільний інтерес (*Halet v. Luxembourg*, 2023, *par.* 132);

- у справах про захист викривачів Суд має зосереджуватися на встановленні того, чи відповідає розкрита інформація "суспільним інтересам". При чому це має оцінюватися як щодо змісту розкритої інформації, так і принципу її розкриття – внутрішнього переконання викривача (*Halet v. Luxembourg*, 2023, *par.* 133);

- коло інформації, що становить суспільний інтерес і може підпадати під сферу викриття, широко визначено в прецедентній практиці Суду: з одного боку, це інформація щодо дій, пов'язаних зі зловживанням службовим становищем (*abuse of office*), неналежною поведінкою (*improper conduct*) та незаконною поведінкою або правопорушеннями (*illegal conduct or wrongdoing*), а з іншого – щодо недоліків (*shortcomings*) або щодо сумнівної (*questionable*) та спірної

(*debatable*) поведінки чи практики. Така інформація включає повідомлення працівником про незаконні дії, практику чи поведінку на робочому місці або дії, практику чи поведінку, які, хоча й законні, є такими, що засуджуються (*reprehensible*). Інформація також може стосуватися функціонування органів державної влади в демократичному суспільстві та може викликати публічні дебати, породжуючи суперечки, які можуть створити законний інтерес громадськості до ознайомлення з цією інформацією, щоб скласти обґрунтовану думку щодо того, чи виявила вона шкоду суспільним інтересам (*Halet v. Luxembourg*, 2023, *par.* 137–139);

- хоча інформація, що має суспільний інтерес, у принципі, стосувалася органів державної влади чи державних установ, не можна виключати, що вона також могла б у певних випадках стосуватися поведінки приватних осіб, таких як компанії, що також неминуче та свідомо піддавалися ретельному контролю за своїми діями, зокрема щодо комерційної практики, підзвітності директорів компаній, невиконання податкових зобов'язань чи щодо ширшого економічного блага (*Halet v. Luxembourg*, 2023, *par.* 142);

- суспільний інтерес не може оцінюватися незалежно від підстав для обмеження, прямо перелічених у ст. 10, § 2, та інтересів, які ст. 10 була покликана захистити, особливо коли розкриття стосується інформації не лише щодо діяльності роботодавця, а й діяльності третіх осіб (*Halet v. Luxembourg*, 2023, *par.* 136);

- окрім національного рівня, суспільний інтерес також має оцінюватися на наднаціональному – європейському чи міжнародному – рівні або стосовно інших держав та їхніх громадян (*Halet v. Luxembourg*, 2023, *par.* 143);

- сам факт того, що громадськість могла бути зацікавлена в широкому колі тем, не є достатнім для виправдання оприлюднення конфіденційної інформації з цих тем. Питання про те, чи відповідає розкриття інформації, здійснене з порушенням обов'язку щодо конфіденційності, суспільним інтересам, таким чином, щоб отримати спеціальний захист, на який викривачі можуть мати право згідно зі ст. 10 Конвенції, вимагає оцінки, яка враховує обставини кожної справи та контекст, у якому викриття мало місце (*Halet v. Luxembourg*, 2023, *par.* 144).

У результаті судового розгляду ВП ЄСПЛ дійшла висновку, що метою викривача було не лише виявлення та привернення уваги до інформації, що становить суспільний інтерес, але й досягнення змін у ситуації, до якої стосувалася ця інформація, де це доречно, шляхом забезпечення вжиття заходів щодо усунення недоліків компетентними державними органами або зацікавленими приватними особами, такими як компанії. Суд констатував, що іноді доводиться кілька разів піднімати тривогу з одного й того ж питання, перш ніж скарги були ефективно розглянуті. Відповідно, той факт, що дебати щодо практики

ухилення від сплати податків та практики оптимізації оподаткування в Люксембурзі вже тривали, коли оскаржувані документи були розкриті, не міг зменшити їхню актуальність (*Halet v. Luxembourg*, 2023, *par.* 187).

Розкрита інформація була не лише "тривожною або скандальною", але й надала важливе розуміння питань корпоративного оподаткування. Зокрема, вона стосувалася ухилення від сплати податків. ВП ЄСПЛ визначила таку інформацію важливим питанням, що цікавить громадську думку в Люксембурзі та інших країнах, податкові надходження яких можуть постраждати від діяльності, щодо якої здійснене розкриття (*Halet v. Luxembourg*, 2023, *par.* 189); визнала порушення ст. 10 Конвенції та присудила заявнику компенсацію моральної шкоди та судових витрат.

Висновки у справі "Але проти Люксембургу" були покладені П'ятою секцією ЄСПЛ в основу рішення від 27 серпня 2024 року у справі "Грача Харутунян проти Арменії". За матеріалами цієї справи заявник звернувся до ЄСПЛ та просив встановити порушення ст. 10 Конвенції. ЄСПЛ визначив, що у цій справі суд мав ухвалити рішення щодо застосовності режиму захисту свободи вираження поглядів викричачів після припинення трудових відносин. Крім того, особливість цієї справи полягала також у тому, що заявник ніколи не звертався до громадськості, а після заклику керівництва свого колишнього роботодавця повідомляти будь-яку інформацію про корупційні дії на підприємстві використовував лише внутрішні канали повідомлення. Отже, суд повинен був узяти до уваги конкретні обставини цієї справи, які відрізняють її від прецедентного права ЄСПЛ (*Hrachya Harutyunyan v. Armenia*, 2024, *par.* 46).

У частині, що стосується критерію суспільного інтересу, ЄСПЛ зауважив, що в основному викриття містило інформацію щодо випадків зловживання службовим становищем, неналежної поведінки та корупції з боку високопосадовця товариства на той час. При цьому, як суд уже встановлював раніше, інформація щодо незаконних дій або практики, безперечно, становить особливо великий суспільний інтерес, навіть якщо вона стосується відповідальності директорів приватних компаній. ЄСПЛ виснував, що товариство не було звичайною приватною компанією: воно було основним постачальником електроенергії у Вірменії, і, як видається, деякі з її рішень підлягали попередньому схваленню урядом. Отже, товариство та його працівники підлягали ширшому громадському контролю, а розслідування будь-яких звинувачень у зловживанні службовим становищем та корупційних діяннях з боку посадових осіб, безсумнівно, відповідало суспільним інтересам (*Hrachya Harutyunyan v. Armenia*, 2024, *par.* 54). Суд також виснував, що за матеріалами справи національні суди не розглянули аргументів заявника про те, що його повідомлення було зроблено в інтересах суспільства, не розглянули зміст повідомлення заявника з точки зору його відповідності суспільним інтересам і, крім того, суттєво обмежили обсяг захисту права на свободу вираження поглядів з питань, що

становлять суспільний інтерес, яке, згідно з усталеною практикою суду, не обмежується ЗМІ, а розповсюджується на широку громадськість (*Hrachya Harutyunyan v. Armenia*, 2024, *par.* 55).

У результаті судового розгляду ЄСПЛ визнав заяву прийнятною, встановив порушення ст. 10 ЄКПЛ, присудив виплату моральної шкоди та судових витрат на користь заявника, а також запропонував сторонам досягти мирової угоди щодо розміру моральної шкоди.

Висновки

Дослідження судової практики Великої Британії та рішень ЄСПЛ дозволяє стверджувати, що "суспільний інтерес" не є статичною юридичною формулою, а являє собою гнучкий оціночний інструмент, що адаптується до потреб суспільства. На основі аналізу встановлено, що ключовими факторами визнання розкриття таким, що відповідає суспільному інтересу, є кількість осіб, на яких впливає порушення, характер інтересу (фінансовий, безпековий, етичний) та об'єктивна обґрунтованість переконань викривача.

У контексті дослідження правового забезпечення викривання у сфері ІТ вкрай важливим є висновок про те, що будь-який режим захисту інформації не повинен бути абсолютним бар'єром для викривання. Правовий захист особі, що здійснює викривання захищеної інформації, має надаватися тоді, коли суспільна користь від її оприлюднення переважає інтерес у збереженні конфіденційності.

Для України досвід Великої Британії та ЄСПЛ є дороговказом у формуванні чітких орієнтирів у подальшому розвитку та вдосконаленні правового інституту викривання. Пропонується відійти від вузького тлумачення викривання лише як повідомлення про корупцію, розширивши його на будь-які сфери, де порушення зачіпає суспільний інтерес. Це забезпечить викривачам в ІТ-секторі та інших сферах необхідну правову визначеність і стимулюватиме розвиток культури доброчесності, прозорості та відповідальності. За результатами проведеного дослідження встановлено, що висунута наукова гіпотеза щодо необхідності впровадження багатфакторного критерію оцінки суспільного інтересу для подолання правової невизначеності у сфері ІТ повністю підтвердилася.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

Boot, E. R. (2019). The feasibility of a public interest defense for whistleblowing. *Law and Philosophy*, 39(1), 1–34. <https://doi.org/10.1007/s10982-019-09359-1>

Chesterton Global Ltd & Anor v Nurmohamed & Anor. (2017, June 8). England and Wales Court of Appeal (Civil Division), Case No. A2/2015/1433, [2017] EWCA Civ 979. United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2017/979.html>

Dobbie v Felton t/a Feltons Solicitors. (2020, December 15). Employment Appeal Tribunal, Appeal No. UKEAT/0130/20/OO (V), [2021] UKEAT 130_20_1102. United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. https://www.bailii.org/uk/cases/UKEAT/2021/0130_20_1102.html

Factsheet – Whistleblowers and freedom to impart and to receive information. (2024). European Court of Human Rights. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/FS_Whistleblowers_ENG

<i>Guja v. Moldova</i> . (2008, February 12). European Court of Human Rights, Application No. 14277/04. https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-117575	
<i>Halet v. Luxembourg, European Court of Human Rights</i> . (2023, February 14). Application No. 21884/18. https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B"itemid":["001-223259"]%7D	
<i>Hrachya Harutyunyan v. Armenia</i> . (2024, November 27). European Court of Human Rights, Application No. 15028/16. https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B"itemid":["001-235467"]%7D	
<i>Miss G Okwu v Rise Community Action (a company Limited by guarantee)</i> . (2019, June 24). Employment Appeal Tribunal, Appeal No. UKEAT/0082/19/OO, [2019] UKEAT 0082_19_1908. United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. https://www.bailii.org/uk/cases/UKEAT/2019/0082_19_2406.html	
Public Interest Disclosure Act 1998, UK Public General Act (1998). United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/23/contents	
<i>Samir Ibrahim v HCA International Limited</i> . (2019, November 19). Royal Courts of Justice, Case No. A2/2019/0302, [2019] EWCA Civ 2007. United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2019/2007.html	
Верховний Суд України. (2021, 2 грудня). Справа № 320/10736/20. https://reyestr.court.gov.ua/Review/101608812	Supreme Court of Ukraine. (2021, December 2). Case No. 320/10736/20. https://reyestr.court.gov.ua/Review/101608812
Ленго, Ю. (2024). Деякі питання щодо захисту комерційної таємниці та захисту викривачів. У Ю. Перга & О. Боярчук (Упоряд.), <i>Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності</i> (с. 204–210). https://km.kpi.ua/wp-content/uploads/Збірник_ДеньІВ_26_04_2024.pdf	Lenho, Yu. (2024). Some issues regarding trade secret protection and whistleblower protection. In Yu. Perha & O. Boiarchuk (Comp.), <i>Creation, protection, defence and commercialization of objects of intellectual property rights</i> (pp. 204–210). https://km.kpi.ua/wp-content/uploads/Збірник_ДеньІВ_26_04_2024.pdf

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що не має фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не має відносин з державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автор працює в установі, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів і редакторів) приймалося тими членами редколегії, які не пов'язані з цією установою.

Автор не отримував прямого фінансування для цього дослідження.

Резніков, О. (2026). Суспільний інтерес у викриванні: європейська судова практика. *Ius Modernum*, 2(143), 119–130. [https://doi.org/10.31617/3.2026\(143\)09](https://doi.org/10.31617/3.2026(143)09)

Надійшла до редакції 27.02.2026.
Отримано після доопрацювання 30.03.2026.
Прийнято до друку 17.04.2026.
Публікація онлайн 19.06.2026.